

OPERE ITALIENE VII

Sub patronajul unui comitet științific internațional
alcătuit din:

SMARANDA BRATU ELIAN (Universitatea din București),

MIGUEL ANGEL GRANADA (Universidad de Barcelona),

YVES HERSANT (École des Hautes Études
en Sciences Sociales, Paris),

NUCCIO ORDINE (Università della Calabria),

ALAIN SEGONDS (Les Belles Lettres, Paris).

Carte editată cu sprijinul
MINISTERULUI AFACERILOR EXTERNE
AL REPUBLICII ITALIENE

Libro stampato con il contributo del
MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
DELLA REPUBBLICA ITALIANA

GIORDANO BRUNO (1548–1600), filozof italian, născut la Nola, în regatul Neapolelui. Acuzat de erezie pe când era călugăr la mînăstirea dominicană San Domenico Maggiore, se exilează și trăiește succesiv la Geneva, Toulouse, Paris, Londra, precum și în câteva orașe germane. Ține prelegeri la universitățile din Toulouse și Oxford, în care critică filozofia scolastică și pe Aristotel, intrînd în dispute cu mulți reprezentanți ai doctrinelor oficiale ale cîtorva biserici (catolică, luterană, calvină, anglicană). Revine în Italia, la Veneția, unde este acuzat de erezie de către Inchiziție. Procesul său, început chiar la Veneția și continuat la Roma, se încheie cu condamnarea sa la ardere pe rug, dusă la îndeplinire în anul 1600 la Roma.

OPERE: Dialoguri filozofice italiene (*Cina din Miercurea cenușii, Despre cauză, principiu și unu, Despre infinit, univers și lumi, Alungarea bestiei triumfătoare, Cabala calului Pegas, Despre eroicele avinturi*); comedia *Luminărarul*; opere de mnemotehnică (*Cantus circaeus, Sigillus sigillorum, Ars memoriae*); poeme filozofice latine (*De triplici minimo, De monade, De immenso et innumerabilibus*); opere de magie (*De vinculis in genere, De Magia*) etc.

Sub patronajul
CENTRULUI INTERNAȚIONAL DE STUDII BRUNIENE
INSTITUTUL ITALIAN DE STUDII FILOZOFICE

GIORDANO BRUNO

OPERE ITALIENE VII

Ediție îngrijită de
SMARANDA BRATU ELIAN
după ediția critică bilingvă a lui
GIOVANNI AQUILECCHIA
Les Belles Lettres, Paris

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Russo
Coperta: Ioana Dragomirescu Mardare
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Georgeta-Anca Ionescu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la C.N.I. „Coresi“ S.A.

GIORDANO BRUNO
ŒUVRES COMPLÈTES
Les Belles Lettres, Paris, 1993

© HUMANITAS, 2009, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BRUNO, GIORDANO

Opere italiene / Giordano Bruno; ed. îngrijită și trad.
de Smaranda Bratu Elian după ed. critică bilingvă a lui
Giovanni Aquilecchia, Les Belles Lettres, Paris; studiu
introdactiv: Edgar Papu. – București: Humanitas, 2002–2009
7 vol.

ISBN 973-50-0286-8

Vol. 7: Luminărarul / trad., pref.: Smaranda Bratu Elian;
ed.: Giovanni Aquilecchia. – 2009. – ISBN 978-973-50-2463-5
I. Bratu Elian, Smaranda (trad.; pref.)
II. Aquilecchia, Giovanni (ed.)
821.131.1-96=135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

LUMÎNĂRARUL

Traducere și note de
SMARANDA BRATU ELIAN

NOTA TRADUCĂTORULUI

Așa cum anunțăm în *Nota asupra ediției integrale a operelor italiene ale lui Giordano Bruno* (Giordano Bruno, *Opere italiene I*, Humanitas, 2002), seria completă a acestor opere cuprinde șapte ópusuri: șase dialoguri filozofice, alcătuiind un ciclu unitar și bine structurat, și o comedie – anume cea de față, *Luminărarul*. Amintesc din nou cititorului român că operele italiene ale acestui mare filozof al Renașterii au fost gândite de autor și, prin urmare, și de Editura Humanitas ca un tot încheșat și că, din această pricină, întreg ciclul este precedat de amplul studiu monografic al lui Edgar Papu și de o detaliată cronologie – care se află doar la începutul primului volum al seriei (anume Giordano Bruno, *Cina din Miercurea cenușii*, Humanitas, 2002), toate celelalte volume fiind lămurite numai de notele explicative.

Bruno scrie comedia în vara anului 1582, pe cînd se afla la Paris, pentru ca în anii următori, 1583–1585, de data aceasta la Londra, să redacteze și să publice seria celor șase dialoguri filozofice. Prin urmare, cronologic vorbind, comedia este cea dintîi operă scrisă în limba italiană de filozoful din Nola. Totuși în această ediție ea apare ultima. Iar explicația este următoarea: la vremea în care Editura Humanitas își asuma realizarea acestui proiect comedia fusese de curînd publicată (în 2000), pentru prima dată în limba română, în tălmăcirea

mea și cu o pătrunzătoare prefață scrisă de marele cercetător brunian care este profesorul Nuccio Ordine, la Editura Fundației Culturale Române, și se găsea încă în librării; pe de altă parte, în acel moment, atenția editurii și a traducătoarei se concentra pe opera filozofică a Nolanului. Din acest motiv am luat hotărârea de a o republica, pentru a încheia totuși ciclul complet al operelor italiene bruniene, nu la începutul, ci la sfârșitul acestuia, ea fiind oricum un unicat în bogata creație a autorului.

Deși inventivitatea și suculența limbajului și stilului în care Giordano Bruno își scrie toate lucrările ne îndreptătesc să le socotim pe toate nu numai filozofice, ci și literare, totuși, în vasta lui operă există o singură creație propriu-zis literară, care este tocmai comedia de față. Bruno scrie această comedie într-un moment în care acest gen literar era „pe val“ și gustat nu doar în Italia, ci și la curțile europene – unde se vorbea curent limba italiană. Căci Renașterea italiană avusese, pe lângă atâtea alte merite, și pe acela de a readuce la viață teatrul și mai ales comedia, iar la vremea în care scrie Bruno produsese deja o serie de capodopere incontestabile (de-ar fi să amintim numai *Mătrăguna* lui Machiavelli). În toate aceste comedii lumea se înfățișează ca nesăbuită, lipsită de ordine, de rațiune și de măsură, gata să-și piardă reperele și comportamentele morale, dar, în toate, personajele care sunt în stare să-și folosească pînă la capăt rațiunea – pentru a înțelege realitatea așa cum este ea și a construi strategii coerente pentru a o domina – sunt cele care reinstituie ordinea, dar o ordine reelaborată în propriul beneficiu. Comedia lui Bruno se înscrie și ea în această viziune teatrală asupra lumii pe care, într-un anume fel, o duce pînă la extrem.

Lumînărarul este fără îndoială cea mai filozofică și totodată grotescă, cea mai complexă și inovatoare, cea mai pestriță

ca stil și limbaj – pe scurt, aș spune, cea mai barocă dintre comediile Renașterii: filozofică și grotescă deoarece în miezul său se află tema necunoașterii de sine și a graniței subțiri dintre realitate și aparență, adevăr și iluzie; cea mai complexă pentru că este alcătuită din trei acțiuni diferite care fie se întretaie, fie se împletesc, dar și pentru că este deopotrivă o comedie de moravuri, de caracter și de situație; inovatoare pentru că introduce în mersul acțiunii, și așa neconvențional, neașteptate digresiuni constând fie în ridicole compoziții poetice, fie în nostime, dar profunde pilde și cugetări morale, dar și pentru că aduce în discuție printr-un joc ambiguu (la începutul și sfârșitul comediei) chiar „iluzia teatrală” – luându-i-o înaintea, cu mai bine de trei secole, lui Pirandello; cea mai pestriță ca stil și limbaj pentru că, aducând la rampă personaje cu o zestre de inteligență și de cultură diferită, cu obsesii și orgolii diferite, cu repere morale diferite, limbajul face salturi mortale între latineasca magistrului obtuz, vulgaritatea borfașilor care reușesc să-și bată joc de toți protagoniștii și discursivitatea insulelor de înțelepție aflate în rostirea celor care știu să învețe din pășaniile altora.

Volumul de față cuprinde, ca și în ediția originală apărută în 2000, două versiuni diferite ale aceluiași text. Prima, destinată lecturii, este traducerea fidelă a originalului brunian, care, evident, reproduce ca atare toate replicile în limba latină care există și în original, oferind traducerea lor în note. Cea de-a doua, dată în *Appendix*, s-a născut din dorința de a nu lăsa un text de o vivacitate debordantă, o oralitate copleșitoare și o modernitate ideologică și structurală indiscutabilă să lincezească pe hîrtie și a nu-l lipsi de rostul său firesc, acela de a fi reprezentat pe scenă (ceea ce în Italia are loc periodic). De aceea această versiune este tocmai o adaptare pentru scenă, unde – în raport cu versiunea destinată lecturii – am

făcut două modificări însemnate: am scurtat textul, pentru a-l aduce la o dimensiune compatibilă cu cerințele contemporane ale unui spectacol teatral; și am transformat toate replicile latine ale personajului Mamfurio, traducându-le în limba română, pentru a le face înțelese, dar nu fidel, ci transpunându-le într-un registru care să poată fi perceput ca prețios și sterp de publicul românesc contemporan. În această a doua versiune am optat, în privința numelui personajului Mamfurio, pentru grafia din ediția italiană din 1964 (anume Manfurio), ca fiind mai aproape de pronunție. Sper să fi reușit să ating, în ambele versiuni, ținta specifică fiecăreia.

Ediția de față este varianta revizuită și îmbunătățită a ambelor versiuni apărute în 2000.

Ca întreg ciclul operelor italiene ale lui Giordano Bruno, și traducerea comediei a urmat textul cel mai acreditat în acest moment al operelor Nolanului, anume cel din ediția critică bilingvă publicată, sub patronajul Institutului Italian de Studii Filozofice din Neapole, de editura franceză Les Belles Lettres, coordonată de Yves Hersant și Nuccio Ordine. Volumul în cauză fiind Giordano Bruno, *Œuvres complètes*, vol. I, *Chandelier*, introduction philologique et texte établi par Giovanni Aquilecchia, préface et notes de Giorgio Bárberi Squarotti, traduction de Yves Hersant, Société d'édition Les Belles Lettres, Paris, 1993.

Pentru alcătuirea notelor am folosit mai multe surse, principale fiind cele din ediția bilingvă după care s-a făcut traducerea, dar și cele din volumul Giordano Bruno, *Candelaio*, a cura di Giorgio Bárberi Squarotti, Giulio Einaudi editore s.p.a., Torino, 1964, precum și numeroasele sugestii oferite de prefața lui Nuccio Ordine la prima ediție românească.

Pentru adaptarea scenică a textului din *Appendix* mi-a fost de un real folos ediția Giordano Bruno, *Le Candelaio*,

adapté et présenté par Jean Noël Vuarnet, Point hors ligne, Paris, 1986, nu atât pentru traducerea propriu-zisă, cât pentru exemplul de libertate și inventivitate pe care mi l-a oferit.

Acest al șaptelea volum încheie întreaga serie a operelor italiene ale ultimului și, probabil, celui mai original și rebel filozof al Renașterii italiene – care a plătit cu viața originalitatea și demnitatea propriilor idei. Așa cum menționam și în volumul al VI-lea, *Despre eroicele avânturi*, care cronologic încheie ciclul, mulțumirile mele se îndreaptă către Editura Humanitas, care și-a asumat acest ambițios proiect, către redactorul întregii serii, Vlad Russo, eminent traducător și excepțional colaborator, către Nuccio Ordine, specialist de talie mondială în studiile bruniene, către memoria lui Giovanni Aquilecchia, care ne-a dăruit cea mai completă și serioasă ediție critică a operelor bruniene, precum și către editura franceză Les Belles Lettres, care a publicat-o în versiune bilingvă, și nu în ultimul rând către Ministerul de Externe al Italiei, care a sprijinit financiar, dar și moral, apariția întregii serii. Tuturor le exprim profunda mea recunoștință.

S.B.E.

LUMÎNĂRARUL

Comedie de Bruno Nolanul,
Academician al Academiei de Niciunde,
supranumit Sastisitul

In tristitia hilaris, in hilaritate tristis

PARIS
La Guillaume Julien
Sub Îsemnul Prieteniei
1582

CARTEA
CĂTRE CEI CE SE-ADAPĂ
LA IZVORUL NECHEZĂTOARELOR¹

Voi, care sugeți din a muzei țîță
și înotați în leșioasa zamă
cu rîtu', aci veniți dacă vă cheamă
a voastră milosîrdie și dorul vă ațîță.
Cerșesc, reclam, pretind o epigramă,
un imn, un madrigal ori un sonet,
să-mi sufle-n pupă ori în provă drept²,
și să mă mîne făr' de-ocol ori teamă.
Dar geaba tot doresc haine bogate,
cînd umblu despuiat precum Adam,
de nu mai rău: putea-voi eu fără de blam
s-arăt fățiș iubitei mele doamne
un cur fălos și ce în față am
mai mîndru, făr' să mă condamne?
O, Doamne,
eu cer ca prostu' o gioarsă de izmană,
cînd ditai herghelia³ vine-n goană!

DOAMNEI SALE, MORGANA B.,
ÎN VECI DEMNĂ DE LAUDĂ⁴

Cui să dedic eu *Lumînărarul* meu? Cui, destin atotputernic, ți-ar plăcea să închin acest frumos mijlocitor în dragoste, acest mărturisitor al simțămintelor mele? Cui să trimit ceea ce, în aste zile dogoritoare, în aste ore de caniculă, recte nădușeală, sub influența cerească a lui Sirius, mi-au picurat în scăfirlie stelele fixe, mi-au țîrîit în minte licuricii firmamentului, mi-a catapultat în căpățîină decanul zodiilor și mi-au țiuit în urechea internă cei șapte aștri rotitori?⁵ Cui – vreau să zic – i se adresează, cui îi vorbește, către cine țintește? Către Sanctitatea Sa? Nu. Către măritul împărat? Nici vorbă. Către Preasfințitul? Defel. Către Majestatea, preamărita și preaslăvita? Nici atît. Pe legea mea, nu există prinț ori cardinal, rege, împărat sau papă care să-mi smulgă mie lumînarea din mîină, la această cucernică împărtășanie. Dumitale doar îți este închinată, dumitale îți este dăruită. Iar dumneata, de vrei, agaț-o în iatac ori înfige-o în sfeșnicul dumitale, fără seamăn de învățată, de frumoasă, înțeleaptă și generoasă doamnă a mea, Morgana: căci numai dumneata însămîntezi ogorul sufletului meu, numai dumneata, după ce i-ai sfărîmat brazda bolovănoasă și i-ai afinat stilul – așa încît pulberea țărîinei stîrnite de vîntul ușurătății să nu intre în ochii carecuiva – cu apa divină ce curge din izvorul spiritului dumitale, îmi adapi intelectul. În vremea în care puteam

să-ți ating mîna, și-am închinat mai întîi *Cugetările vesele*; apoi *Trunchiul de apă vie*⁶; dar acum, cînd între dumneata, care te bucuri la sînul lui Avram, și eu, care, nemaiputînd spera la acel ajutor din parte-ți ce-mi răcorea limba⁷, mă perpelesc și sfîrîi, s-a căscat un uriaș hău, din păcate invidios pe fericirea mea, pentru a-ți dovedi prin zălogul unui dar palpabil că iubirea mea calcă în picioare întreg hăul, iată lumînarea oferită dumitale de acest *Lumînărar*, care acum își ia rămas-bun de la mine. În țara în care mă aflui eu⁸, lumina ei va putea limpezi – fie și numai în parte – anumite *Umbre ale ideilor*⁹ ce le-nspăimîntă, precum dracii lui Dante¹⁰, pe dobitoace și-i lasă pe măgari de căruță; iar în țara unde te afli dumneata¹¹, îi va ajuta pe mulți să vadă mai limpede ce-i în cugetul meu și să priceapă că acesta n-a pierit cu desăvîrșire.

Salută-l din parte-mi pe celălalt lumînărar¹², cel în carne și oase, despre care se spune că *Regnum Dei non possidebunt*¹³; și transmite-i să nu se bucure peste măsură că acolo amintirea mea a fost spurcată și călcată de picioarele porcilor și de copitele măgarilor: pentru că la ora asta măgarilor li s-au scurtat urechile, iar porcii or să mi-o plătească și ei de vreun Ignat. Și să nu se veselească din cale-afară de zisa aceea: *Abiit in regionem longinquam*¹⁴, căci, dacă cerurile îmi vor îngădui vreodată să pot spune: *Surgam et ibo*¹⁵, acest vițel îndopat¹⁶ nu va lipsi din ospățul nostru. Iar pînă atunci, trăiască și înflorească și facă-se și mai umflat decît este; căci eu unul sper să cîștig cu vîrf și îndesat unde am păgubit, de nu sub veșmîntul acesta sub altul, și dacă nu în această viață într-alta viitoare¹⁷. Adu-ți aminte, Doamnă, ceea ce cred că deja cunoști prea bine: – Timpul ia cu sine totul și totul aduce înapoi; totul se schimbă și nimic nu se pierde; unul singur¹⁸ este neschimbător și veșnic, unul singur rămîne mereu unul, același și asemenea cu sine însuși. – Cu această filozofie, spiritul meu s-a înălțat, iar mintea mea s-a ridicat în slavă.

Însă, în orice fel ar coborî peste mine acea seară pe care o aștept, dacă e adevărat că preschimbarea va să vină, eu, care sînt cufundat în noapte, aștept ziua, iar cei ce sînt acum în lumină așteaptă întunericul: la fel se întîmplă cu tot ce există, fie aici, fie dincolo, fie aproape, fie departe, fie acum, fie apoi, fie curînd, fie tîrziu. Așadar, bucură-te de viață, iar, de poți, fii sănătoasă și iubește pe cine te iubește.

SUBIECTUL ȘI ORDINEA COMEDIEI

În comedia de față există trei subiecte principale împletite între ele: dragostea lui Bonifacio, alchimia lui Bartolomeo și savanțlucul lui Mamfurio. Însă, pentru cunoașterea lămurită a fiecărui subiect în parte, pentru a înțelege ordinea și complicata lor întrepătrundere, îi vom prezenta aici pe rând pe cei trei protagoniști, mai întâi pe îndrăgostitul mălăieț, apoi pe zgîrcitul abject, iar la urmă pe savantul neghiob, adăugînd totodată că mălăiețul nu e lipsit nici el de neghiobie și de abjecție, că abjectul este în aceeași măsură și mălăieț, și neghiob, iar neghiobul este tot atît de neghiob pe cît e de mălăieț și de abject.

Așadar, BONIFACIO

În actul I, scena I, îndrăgostit fiind de Doamna Victoria și pierzînd speranța de a-și vedea dragostea împărtășită – motivul fiind că doamna cu pricina era, cum se spune, amatoare de carne fragedă și de pungă groasă, iar el nu era nici tînăr, nici avut – pentru a-și atinge țelul își pune nădejdea în deșartele practici vrăjitoarești; de aceea își trimite sluga să-l găsească pe Scaramur , ce-i fusese descris ca un vrăjitor priceput. Scena II: după plecarea lui Ascanio, vorbește de

unul singur, depășind virtuțile artei vrăjitorești. Scena III: Apare Bartolomeo, care, cu un mic șiretlic, îl face să-și dezvăluie taina și care declară că el unul nutrește o cu totul altfel de dragoste. Scena IV: Sanguino, maestru în coțcării, și un elev de-al lui Mamfurio, care auziseră conversația, stau de vorbă despre cele aflate, iar Sanguino, cu deosebire, începe să-i coacă o strîmbă lui Bonifacio. Scena VI: își face apariția Lucia, codoașa, cu un mic dar încredințat de Bonifacio, pe care îl examinează cu interes, iar apoi îl vămuieste pînă cînd e cît pe ce să fie surprinsă de Bonifacio. Scena VII: Bonifacio intră țănoș și mîndru de poezia pe care tocmai a compus-o în cinstea și spre slava doamnei sale; în această stare îl găsește (scena VIII) pictorul Gioan Bernardo, căruia i-ar destăinui noua sa fierbințea poetică, dar îi distrag atenția ideea de a-și comanda un portret și îndoiala pe care i-o strecoară pictorul. Și (scena IX) rămîne năuc, gîndindu-se la îndoiala cu pricina; pentru că, dacă de bine de rău vorba „lumînărar“ înțelege ce vrea să zică, nu pricepe însă defel ce înseamnă „giuvaiergiu“. Cîtă vreme stă el pe gînduri, iată (scena X) că revine Ascanio cu magicianul, care, după ce îi toarnă cîteva bazaconii lui Bonifacio, îl lasă cu nădejdea c-o să-i împlinească dorința.

În actul II, scena II, apar doamna Victoria și Lucia, care speră să stoarcă ceva zer de la acest zgîrie-brînză și ulei de la ăst linge-blide; și nădăduiesc că semănînd speranțe în ogorul lui Bonifacio vor aduna gologani în hambarul propriu; dar sărmanele de ele se înșală gîndind că dragostea i-ar fi furat într-atît mințile, încît i-ar fi putut scoate din cap proverbul prea bine înfipt acolo pe care îl va rosti la începutul scenei a șasea din actul IV. Scena III: Rămasă singură, doamna Victoria înalță castele în aer, închipuindu-și că acest amor înflăcărat va topi metalul și, lovind ca barosul lui Cupidon în nicovala inimii lui Bonifacio, va bate atîta monedă, încît, după trecerea anilor, părăsindu-și ea propria

îndeletnicire, nu va fi nevoită să recurgă la cea a Luciei, *iuxta illud: Et iam facta vetus, fit rofiana Venus*¹⁹. Iar în timp ce ea se hrănește cu asemenea merinde care umflă burta, dar n-o satură, se ivește (scena IV) Sanguino, care, după ce aflase chiar din gura lui Bonifacio cum stă treaba, pune la cale o păcăleală și amîndoi se retrag pentru a se sfătui cum s-o pună mai bine la cale.

În actul III, scena II, apar Bonifacio și Lucia, care îl tot sîcîie încercînd să-i deschidă baierile pungii: or, în timp ce el se strîmbă de parcă ar fi băut ricin, dă norocul peste el și, măcar de data aceasta, izbutește să scape de dînsa, trebuind el să discute anumite chestii importante cu doi inși care apar tocmai la țanc. Scena III: Cei doi sînt Scaramur  și Ascanio, iar Bonifacio se sfătuiește cu ei cum să se poarte în timpul practicilor magice; apoi  i plătește magicianului o parte din simbrie și iese. Scena IV: Rămas singur, Scaramur  ia în t rbac  poftele îndrăgostitului; apoi (scena V)  ntr  Lucia, care credea că Bonifacio o s-o aștepte, dar află de la Scaramur  că speranța ei de agoniseală e deșartă, iar osteneala irosită de pomană; la aceasta, pleacă am ndoi împreună la doamna Victoria pentru a o lămuri și pe ea cum stau lucrurile și pentru ca, prin prefăcătoria acesteia, să încerce să mai stoarcă ceva parai de la Bonifacio. Scena IX: apar Sanguino și Scaramur , după ce au pus ceva la cale cu doamna Victoria și cu meșterul Gioan Bernardo; ei, împreună cu alți doi pezevenghi aflați sub oblăduirea lui Sanguino, plănuiesc să-i facă o farsă lui Bonifacio și să se travestească unul în căpitan, iar ceilalți în jandarmi, idee ce (scena X)  i învelește peste măsură.

 n actul IV, scena I, apare doamna Victoria, supărată de prea lunga așteptare, și vorbește despre calicia în amor a lui Bonifacio și despre speranțele ei zadarnice; ea se arată hot r t  să-i joace acestuia un renghi împreună cu falsul căpitan, cu falșii jandarmi și cu Gioan Bernardo.  ntre timp apare și Lucia

CUPRINS

<i>Nota traducătorului</i>	7
Cartea către cei ce se-adapă la Izvorul Nechezătoarelor	15
Doamnei Morgana B., în veci demnă de laudă	16
Subiectul și ordinea comediei	19
Antiprologul	28
Proprologul	30
Omul de serviciu	35
Actul I	37
Actul II	59
Actul III	75
Actul IV	97
Actul V	122
<i>Note</i>	175
APPENDIX	195